

УДК 94(7/8)+930 "19/20

В. Діденко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУЛЬТУРНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ В АМЕРИКАНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ В США В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Проаналізовано особливості викладання культурної антропології в університетах США та з'ясовано тенденції працевлаштування випускників американських антропологічних факультетів в кін. ХХ- на поч. ХХІ ст. Для досягнення поставленої мети, використано порівняльно-історичний та проблемно-хронологічний методи наукового дослідження. Отже, навички отримані під час здобуття ступеня з культурної антропології надзвичайно актуальні для життя і трудової діяльності в сучасному світі, який все більше й більше глобалізується й передбачає комунікацію з людьми з різних культур і народів.

Ключові слова: культурна антропологія, регіональна спеціалізація, теоретична спеціалізація, міждисциплінарні дискусії.

Ключовою подією в житті культурної антропології США з початку 1980-х років було, те, що дисципліна почала процес своєї модернізації, порівняно з тривалим періодом стабільності й непохитності протягом більшої частини ХХ ст. Безумовно, в тих чи інших аспектах дисципліна досі прив'язана до інституційної моделі, в рамках якої формувалася ідентичність антропологів починаючи, скажімо, з фігури "засновника" Франца Боаса в США. В університетах більшість антропологів донині починають свій професійний шлях з вибору регіональної спеціалізації з тієї чи іншої географічної області за межами США.

Більша половина антропологів і досі пов'язує свою дослідницьку діяльність з рамками так званого етнографічного польового методу, етос і педагогічна міфологія якого також вирости в руслі традиції, закладеної батьками-засновниками дисципліни. Але багато чого в житті і діяльності антропологів, – наприклад, те, як складаються їхні наукові та життєві шляхи; як ці шляхи осмислюються; яке значення вкладається в особистий досвід польової роботи; як концептуалізується об'єкт досліджень; які дисципліни можна розглядати союзниками антропології, – дуже багато чого змінилося найкардинальнішим чином [8, с. 43].

В даний час антропологію в США характеризує велика різноманітність інтересів і принципи регіональної спеціалізації та польової роботи, які досі залишаються тією чи іншою мірою визначальними, але категоріальний апарат, поняття про включеність будь-якого етнографічного дослідження в більш широкий соціально-політичний контекст та умови й способи проведення польових досліджень на практиці, як вже зазначалось, змінилися.

Програми культурно-антропологічних і соціально-антропологічних досліджень в університетах формуються під впливом ряду міждисциплінарних стимулів, зовсім відмінних від тих, що формували дисципліну в період її професійного становлення.

Теми та дискусії, в яких в той період відбивалися очікування дисциплінарного співтовариства, сьогодні перейшли з активу в пасив дисципліни – у свого роду "історіографію".

Цілком може бути, що дослідницький настрій сьогоденної культурної антропології досі відображає тяжіння до міждисциплінарної атмосфери 1980-х – середини 1990-х років [6, с. 85].

Міждисциплінарні дискусії виникали, як правило, в рамках самої антропології, і найбільш впливовими з них виявлялися ті, які з різних причин були найбільш престижними. Відповідно такі течії, як структуралізм або когнітивна антропологія, були важливими з точки зору центру і тому ретельно вивчалися в університетах. Сьогодні центр, якщо такий існує, більше не має подібної координуючої сили, і з тих тем, які стали виникати в перші три повоєнні десятиліття, але залишилися "неса-

нкціонованими" центром, – сучасні культурні трансформації, політичний контекст, постколоніалізм, глобалізація та інші, – якраз і складається те матеріальне середовище, з якого в предметному відношенні виростає більшість професійних дослідницьких проектів. У теоретичному відношенні ці проекти найчастіше спираються на положення різноманітних соціально-культурних теорій, вироблених в тих чи інших галузях за межами антропології [8, с. 45].

Далі, характер самосприйняття початківців антропологів як професійних працівників також помітно змінився – зросла необхідність відчувати себе активістом. Етнографічна польова робота, як міжкультурне зіткнення в сьогоденному ідеологічно поляризованому світі, немичче політизована. Активістська орієнтація молодого покоління культурних антропологів, це свідомо реакція на сьогоденні умови і зрозуміла відповідь на консервативну модель класичного "неупередженого" вченого.

Сучасна проблема сприйняття вчених-антропологів, полягає в тому, що культурні антрополози, які навчилися компетентно виступати проти упереджень і стереотипів у сучасному американському суспільстві, все одно сприймаються цим суспільством переважно як знавці "інших" культур (найчастіше далеких і екзотичних).

Культурна антропологія – лише одна з галузей загальної антропологічної науки в США (яка включає чотири області – фізична антропологія, культурна антропологія, археологія і лінгвістика), але це галузь найбільш велика за кількістю зайнятих в ній вчених, найбільш розвинена в інституціональному плані і найбільш відома публіці.

Необхідно підкреслити, що формування і інституалізація культурної антропології відбувалися, насамперед, в університетських структурах, що повною мірою відповідало традиціям західної науки.

Як зізнаються самі американські вчені, в університетах США "загальна антропологія" розглядається як альмамама культурної антропології та фізичної антропології [4, р. 6].

На думку деяких дослідників, саме необережне зближення фізичної та культурної антропології, коли фізична антропологія ставиться у визначеннях на перше місце, породило такий відомий напрям, як психологічна антропологія, з його особливим розумінням культури як "розумових проявів" біологічної сутності людини [7, с. 28].

Одним з аспектів розвитку антропологічних досліджень стало міждисциплінарне вивчення релігійних ритуалів і змінених станів свідомостей. Дана тенденція проявляється у викладанні антропології в США. Поряд з дисципліною "Культурна антропологія" там існує і предмет "Антропологія. Дослідження різноманітності людини", до якого поряд з традиційними для культурної антропології темами включені проблеми, що вивчаються біологічними антропологами, і питання, пов'язані з походженням людини [5, р.59].

Сьогодні Університет штату Каліфорнія, Берклі є одним з провідних (входить в топ – 5) освітніх і дослідницьких центрів в США, які надають можливість отримання якісної освіти за спеціальністю "Антропологія". В даний час на кафедрі антропології Університету навчання в докторантурі здійснюється за двома напрямками: "Антропологія" (спеціалізації з археології, фізичної антропології та соціокультурної антропології) та "Медицина антропологія". Виділення медичної антропології в окрему програму докторантури, а також включення цього предмету в базову навчальну програму бакалаврату й у вигляді спецкурсів у магістерських та докторських програмах за спеціальністю "Антропологія" говорить про високу значимість даного напрямку в діяльності кафедри і є безумовним свідченням передового характеру дослідницької та викладацької роботи співробітників [9].

У зміст викладання "культурної антропології" у США входить використання порівняльних даних про сучасну і традиційну культуру в кожній із тем. Особливо показово в цьому відношенні порівняння змісту підручника К. і М. Ембер з культурної антропології, який широко використовується в університетах США, адже витримав 13 перевидань (останнє в 2010 році) [2; 3].

Величезні можливості у викладанні культурної антропології з'явилися при використанні відеоматеріалів через Інтернет.

Отже, культурна антропологія – впливовий напрямок науково-освітньої діяльності, який склався на базі провідних американських університетів. Історія викладання культурної антропології в закордоном бере свій початок в період інституалізації цієї академічної дисципліни.

Навчальні програми з культурної антропології охоплюють кілька рівнів підготовки, які можна співставити з нашими уявленнями про коледж та університетський курс (неповна та повна вища професійна освіта), магістратура й аспірантура, додаткова освіта та підвищення кваліфікації. При цьому, слід мати на увазі, що американські студенти дійсно вільні при виборі навчальних курсів в рамках достатньо гнучкої структури плану навчання й формування, в результаті, індивідуалізованого й часто міждисциплінарного професійного профілю. Цим обумовлена й специфіка викладання курсів, яка складена, зазвичай, тематичними блоками "соціальна антропологія", "культурна антропологія" чи просто "антропологія".

Студенти, які прослухали курс з культурної антропології чи будь-які інші курси, які входять до основного курсу (наприклад, такі як "Мораль в вірі ісламу" чи "Антропологія Півночі"), можуть бути як тими, хто має намір отримати диплом культурного антрополога, так і менеджерами, яких готують працювати в ісламських країнах, чи юристами, практика яких буде пов'язана з нафтовидобуванням і т.п. Вивчення культурної антропології затребуване спеціалістами в галузі музейної справи, археології, державної служби, муніципальними працівниками, дипломатами, журналістами, всіма, хто працює в незахідних країнах. Сферами зайнятості спеціалістів з дипломами і ступенями з культурної антропології також називають: викладання, музейна справа, робота в бібліотеках, дослідження, медичні служби, соціальна робота, муніципальні і державні служби, благодійні організації, журналістика й ЗМІ, дипломатична служба, туризм, політика [11, с. 429].

В цілому, можна говорити про двояку спеціалізацію випускників факультетів культурної антропології та їх професійну підготовку: регіональна спеціалізація та теоретична. Знову таки, ця тенденція організації соціально-антропологічної освіти співпадає з організацією

наукового товариства (наприклад, структура Американської Антропологічної Асоціації).

Наявність сформованої регіональної спеціалізації й теоретичної школи являється важливим фактором, який забезпечує авторитет факультету даного університету. Одночасно це забезпечує включення студентів в певні наукові товариства й виключення з інших [10]. Так, культурна антропологія в Принстоні пов'язана переважно з інтерпретативним підходом, Чиказька школа спрямована на вивчення структурних аспектів культури, Корнельський університет, також який входить в Лігу плюща, спеціалізується на азіатських дослідженнях.

В структурі регіональної спеціалізації в США прийнято виділяти різні регіони і народи Америки (Північно-Американські індіанці, індіанські культури Південного Заходу Америки, майя й Месо-Америка, Латинська Америка, латиноамериканці в США, афроамериканці), а також Південно-Східну Азію, Південну Азію, Океанію й Тихий океан, Африку, Близький Схід, Європу. В будь-якому випадку, вивчення історії регіону, цивілізацій, культур розглядається лише як основа для постановки актуальних проблем життя народів сьогодні. Етнокультурні, фольклорні, повсякденні практики вивчаються в контексті соціально-політичного становища, міжнародного і національного розподілу праці, глобальних впливів [1, р. 315].

Теоретична спеціалізація в узагальненому вигляді включає: етнологію, магію, гендерні відносини, сім'ю і рід, економічну антропологію, прикладну антропологію. В цілому, теоретична спеціалізація і теми дисертацій відображають орієнтацію на "осучаснення" антропологічної проблематики та відхід від "екзотизму". Детальне вивчення традиційних систем спорідненості й господарства в навчальних планах все частіше приносяться в жертву вивчення теоретичних галузей, які можна застосувати для описання й аналізу сучасних суспільств. Наприклад, це можуть бути не тільки загальні курси з антропології організації, медицини, освіти, психологічної чи урбаністичної антропології, але й конкретні курси "Вживання наркотиків і культура", "Мігранти й біженці", "Насилля, терор і тероризм: створення культур страху" [12].

Основними текстами при вивченні антропологічних дисциплін на факультетах вважаються сучасні наукові публікації – переважно в вигляді статей, як найактуальніший жанр. При цьому, достатньо фундаментальні, оскільки середній об'єм статті англomовному рецензованому журналі на сьогодні становить біля 1 др. арк. з високими вимогами до дискусій та видатними іменами дослідників в галузях, що досліджуються [11, с. 432]. Цим досягаються основні вимоги до якості освіти: випуск-антрополог зорієнтований вивчати складну організацію соціального життя, соціальні процеси в умовах багатоманітності культур та соціальних інститутів. В студентів виховують критичне мислення, вміння врахувати різноманітні дослідницькі перспективи, публічно представляти свої результати, в тому числі і для досліджуваних суспільств.

Таким чином, викладання культурної антропології в освітніх закладах США являє собою розгалужену мережу навчальних текстів, програм, інформаційних технологій, яка створена і транслюється величезним корпусом дослідників і викладачів, які працюють в них.

Список використаних джерел:

1. Bohannan P. We, the Alien: An introduction to cultural anthropology. Prospect Heights, IL: Waveland Press. 1991. – 344p.
2. Ember C.R., Ember M. Cultural Anthropology. Anthropology and Cultural Anthropology. Third editions. Englewood Cliffs: Prentice-Hall., 1981.
3. Ember C.R., Ember M. Cultural Anthropology. Anthropology and Cultural Anthropology. Eighth editions. Englewood Cliffs: Prentice-Hall., 1996.
4. Harris M. Culture, People, Nature. An Introduction to General Anthropology. – N.Y., 1975. – 102p.

5. Kottak C. Anthropology: The Exploration of Human Diversity. – McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages; 13 edition., 2008. – 704 p.
6. Белик А.А. Культурная (социальная) антропология. М.: РГГУ, 2009. – 613 с.
7. Белков П.Л. Этнос и мифология: элементарные структуры этнографии / П.Л. Белков; Рос. акад. наук, Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН. – Санкт-Петербург: Наука, 2009. – 280 с.
8. Маркус Д. О социокультурной антропологии США, ее проблемах и перспективах / Д. Маркус; Пер. А.Л. Елфимов // Этнографическое Обозрение. – 2005. – №2. – С. 43-55.

9. Офіційний сайт кафедри антропології Університету шт. Каліфорнія в м. Берклі. Режим доступу: <http://anthropology.berkeley.edu/>
10. Портал Національної Асоціації студентів-антропологів. – Режим доступу: <http://www.studentanthropologists.org>.
11. Социокультурная антропология: История, теория и методология: Энциклопедический словарь / Мин. культуры РФ; Рос. ин-т культурологии; под ред. Ю.М. Резника. – М.: Академический Проект, Культура; Киров: Константа, 2012. – 1000 с.
12. Університет Північного Техасу / Приклад типових для американських університетів програм. – Режим доступу: <http://anthropology.unt.edu/courseinfo-descriptions.php>

Надійшла до редколегії 28.08.13

В. Диденко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ КУЛЬТУРНОЙ АНТРОПОЛОГИИ В АМЕРИКАНСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ И ТРУДОУСТРОЙСТВО ВЫПУСКНИКОВ АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ В США В КОНЦЕ XX – НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

Проанализированы особенности преподавания культурной антропологии в университетах США и выяснено тенденции трудоустройства выпускников американских антропологических факультетов в кон. XX- нач. XXI века. Для достижения поставленной цели, использовано сравнительно – исторический и проблемно – хронологический методы научного исследования. И так, навыки полученные во время получения степени по культурной антропологии чрезвычайно актуальны для жизни и трудовой деятельности в современном мире, который все больше и больше глобализуется и предусматривает коммуникацию с людьми из разных культур и народов.

Ключевые слова: культурная антропология, региональная специализация, теоретическая специализация, междисциплинарные дискуссии.

Didenko V., Graduate stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

FEATURES OF TEACHING CULTURAL ANTHROPOLOGY AT AMERICAN UNIVERSITIES AND THE EMPLOYMENT OF GRADUATES OF ANTHROPOLOGICAL FACULTIES IN THE U.S. IN THE LATE XX-EARLY XXI CENTURY

The article presents the researchers' points of view for the studying of cultural anthropology in the American universities at the end of XX – beginning of XXI century and also the problem of choosing a career path among the graduates. Scientific methods: comparatively-historical and problematic-chronological. The author comes to conclusions, that there are many benefits to studying anthropology in the US universities. The skills developed through completing a degree in anthropology are useful for living and working in today's world, which increasingly means interacting with people from many different cultural backgrounds and nations. Anthropological training concentrates on three broadly transferable skill areas: understanding human diversity, building research skills for collecting and making sense of information, and communicating effectively.

Keywords: cultural anthropology, regional specialization, theoretical specialization, interdisciplinary discussion.

УДК 930(477)"19":061.2(477)1846/1847

Г. Казьмирчук, д-р іст. наук,
М. Казьмирчук, д-р іст. наук
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА НАПРИКІНЦІ 90-Х РОКІВ ХХ СТ.

В статті аналізуються праці, присвячені Кирило-Мefeldiivskomu товариству, які були опубліковані до 150-річного ювілею товариства. Це перші дослідження, де українська історична наука зробила досить вдалу спробу звільнитися від нав'язаними Радянською владою заполітизованих оцінок історії товариства. Покоління істориків, зокрема Г. Я. Сергієнко, В. Г. Сарбей, Ю. А. Пінчук знайшли можливість переглянути свої попередні висновки радянського періоду. Можна констатувати, що до історії товариства мало звертаються зарубіжні вчені.

Ключові слова: Кирило-Мefeldiivське товариство, історіографія проблеми, дискусійні питання, програмні документи, братчики.

1996–1997 рр. – 150-річний ювілей Кирило-Мefeldiivського таємного політичного товариства, яке виникло в 40-х роках XIX ст. у стінах Імператорського університету св. Володимира. За півтора столітній період до цієї важливої сторінки вітчизняної історії зверталось не одне покоління вчених, публіцистів, політичних та громадських діячів які залишили свої дослідження. Нині маємо солідну бібліографію, яку й досі історико-бібліографічна наука так і не зуміла зладнати. Серед цих праць належне місце займають історіографічні дослідження.

Історіографія досліджує також історію виникнення і діяльність кирило-мefeldiivців. На жаль, ця галузь історичних наук так і не спромоглася створити солідне монографічне історіографічне дослідження, а наявні статті, або розділи до монографічних праць переслідують мету наукового історіографічного обґрунтування доці-

льності вивчення окремих питань теми, або конкретних аспектів історії товариства.

Історіографічні проблеми "Т. Г. Шевченко і Кирило-Мefeldiivське товариство" досліджувалися нерівномірно. У дореволюційний період до 1917 року, практично таких праць не було. Тільки у 60-70-ті роки ХХ ст. у зв'язку із зверненням до вивчення цієї теми Григорієм Яковичем Сергієнком почали з'являтися перші історіографічні розвідки. Концентровано вона знайшла висвітлення у вступній частині надзвичайно змістовної монографії Г. Я. Сергієнка, в якій аналізуються всі напрямки й школи, де вивчалася тема. Виважено Г. Я. Сергієнко розглядає джерелознавчу основу проблеми, яка використовувалася вченими в обґрунтуванні окремих питань, висновки дослідників, накреслює перспективні напрямки майбутніх праць [11]. Історіографічний вступ до своєї монографії, присвяченої життю й діяльності